

УДК 37.091.39:378.094

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Ходак Т.В.

Стаття присвячена актуальній проблемі формування професійної компетентності майбутніх педагогів. Автор розкриває теоретичні підходи та власний досвід роботи з використання інтерактивних методів навчання в процесі викладання “Основи педагогічної майстерності”.

Ключові слова: професійна компетентність, інтерактив, інтерактивні методи, ділові, рольові ігри, дискусія.

Статья посвящена актуальной проблеме формирования профессиональной компетентности будущих педагогов. Автор раскрывает теоретические подходы и собственный опыт использования интерактивных методов обучения в ходе преподавания “Основ педагогического мастерства”.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, интерактив, интерактивные методы, деловые, ролевые игры, дискуссия.

The article addresses the pressing problem of future teachers' professional competence formation. The author describes theoretical approaches and own experience of using interactive methods in the process of teaching “The foundations of pedagogical mastery”.

Key words: professional competence, interactive, interactive methods, business game, role play, discussion.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вимагає від учителя сформованої системи цінностей і переконань, зацікавленості в розвитку внутрішнього потенціалу своїх учнів, здатності до інноваційної діяльності, самовдосконалення, професійної активності. У Концепції загальної середньої освіти у зв'язку з цим зазначається: “... зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання” [1, с. 5].

З огляду на це основною метою вищої освіти є підготовка висококваліфікованого педагога, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Одним із шляхів вирішення зазначеної проблеми є оновлення вищої освіти, перенесення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту й організації навчання на компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження.

Аналіз досліджень і публікацій. До проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі навчання у вищому

навчальному закладі звертаються багато вчених. Різні аспекти цієї проблеми стали предметом наукових досліджень В.Баркасі, Н.Босак, М.Васильєвої, С.Вітвицької, О.Вознюк, Л.Голованчук, І.Зязюн, М.Козак, О.Мамчич, І.Дроздової, О.Дубасенюк, А.Журавльова, Л.Карпової, С.А.Маркової та ін.

Дослідниками поняття “професійна компетентність” визначається як психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, як здатність і уміння виконувати певні трудові функції (А.К.Маркова) [4, с. 8]; ціннісні орієнтації спеціаліста, мотиви його діяльності, загальна культура, стиль взаємодії з оточенням, усвідомлення світу навколо себе і себе у світі, здатність людини до власного самовдосконалення і саморозвитку (Т.Г.Браже); “як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей” (І.Зязюн) [2, с. 17].

Узагальнюючи різні підходи, ми вважаємо, що професійна компетентність педагога є інтегративна якість особистості, яка впливає на її самовизначення та самоудосконалення, відповідає вимогам спеціальності, стандартам кваліфікації та забезпечує стійкі позитивні результати в навчально-виховній діяльності.

Професійна компетентність інтегрує різні види компетенцій, які розкривають загальні здатності педагога в різних сторонах педагогічного процесу. Це: пізнавально-інтелектуальні, діагностичні, проєктувальні, організаторські, прогностичні, інформаційні, аналітичні, психологічні, соціальні, комунікативні, творчі, дослідницькі компетенції та інші.

На нашу думку, формування професійної компетентності в майбутніх учителів повинно здійснюватися на основі сучасних інноваційних підходів до навчання, серед яких особливе місце займають технології активного та інтерактивного навчання.

Формування цілей статті. Мета статті – визначення актуальності, ефективності та особливостей впровадження інтерактивних методів навчання при формуванні професійної компетентності студентів в процесі викладання дисципліни “Основи педагогічної майстерності”.

Виклад основного матеріалу. Термін “*інтерактив*” у перекладі з англійської в буквальному розумінні означає “*inter*” – взаємний і “*act*” – діяти. Тобто інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу, полілогу. Інтерактивне навчання – це така форма пізнавальної діяльності, метою якої є створення психологічно-комфортних умов, за яких кожен здатен максимально реалізувати свій інтелектуальний потенціал і відчути себе при цьому успішним і самостійним в освоєнні певних знань [6].

Впровадження інтерактивних технологій навчання висвітлювали О.М.Завальнюк, Е.І.Федорчук, Т.В.Дуткевич, О.Л.Глотов та ін., проблему застосування цих технологій у школі досліджували праці О.Беленька, О.І.Пометун, Л.В.Пироженко, Г.І.Коберник, А.М.Мартиненко та ін.

Так, Г.Беленька усі технології активного навчання поділяє на імітаційні та неімітаційні відповідно до двох ознак: наявність моделі та наявність ролей. До неімітаційних відносяться проблемні лекції, семінари, виконання курсової та дипломної роботи, стажування без виконання посадової ролі. Імітаційні технології передбачають моделювання, тобто відтворення в умовах навчання певних процесів, що відбуваються в реальній професійній діяльності. Дослідниця переконана, що винятково важливе значення у професійній підготовці мають саме імітаційні технології “... оскільки... майбутнім педагогам необхідно відчути себе в ролі дитини, в ролі батьків, в ролі педагога, керівника закладу освіти тощо” [2, с. 26].

Дослідники використання інтерактивного навчання у загальноосвітній школі О.Пометун, Л.Пироженко стверджують, що інтерактивне навчання – це “співнавічання, взаємонавічання, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб’єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють” [6, с. 9].

Таким чином, використання інтерактивних методів навчання у навчальному процесі вищої школи може стати базисом розвитку пізнавальної активності студентів. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності студентів, опорі на груповий досвід, обов’язкового зворотного зв’язку і саме тому вони є засобом формування професійної компетентності студентів на заняттях з основ педагогічної майстерності.

Курс “Основи педагогічної майстерності” спрямований на опанування студентами-випускниками секретами обраної професії, на розвиток власних здібностей до педагогічної діяльності та формування професійної позиції. Він вивчається у VII семестрі на всіх педагогічних відділеннях коледжу. Предмет поєднує теоретичну складову і практичну, якій належить більша частина часу.

Важливий принцип побудови даного курсу – інтеграція знань з різних галузей наук, що забезпечують практичне формування у майбутнього учителя компетенцій цілісно впливати на особистість і колектив, творчо здійснюючи навчально-виховний процес.

Важливим завданням даного предмета є сформувати переконання студентів у необхідності постійної систематичної роботи з професійного самовдосконалення.

Специфічними рисами курсу “Основи педагогічної майстерності” є: постійна взаємодія викладача зі студентами, творчий характер навчальної діяльності; моделювання фрагментів реального навчально-виховного процесу, – що є важливими рисами інтерактиву.

На навчальних заняттях ми використовуємо різноманітні інтерактивні методи та прийоми навчання, серед яких ділові та рольові ігри, коло ідей, мікрофон, метод моделювання, незакінчених речень, дискусії тощо.

Розглянемо деякі з них.

Ділові ігри мають багато різновидів, спільною рисою яких є елемент гри. Сутність педагогічної ділової гри полягає у відтворенні предметного і соціального змісту учительської діяльності, моделюванні основних умов і системи відносин “учитель – учень, вихователь – вихованець, педагог – батьки”. Це сприяє формуванню навичок і вмінь ухвалення рішень за умови взаємодії, суперництва і конкуренції між активно діючими особами. В ділових іграх студенти мають можливість виконувати ролі учасників певних ситуацій, протилежних чи взаємодіючих сторін. Проте ці ситуації розглядаються у динаміці їх вільного розвитку. Як приклад, на заняттях студенти включаються у вирішення ситуацій типу “Ти, знову не уважний”, “А мені нецікаво!”, “Вчителю, ви несправедливі до моєї дитини” тощо.

Спрощено ділова гра може проходити так: її учасникам рекомендується взяти участь у розв’язанні ситуації, що склалася, і на основі інформації, яка є на даний час, прийняти обґрунтоване оптимальне рішення. Під час його ухвалення ситуація постійно змінюється під впливом середовища, внаслідок дій викладача.

Після цього прийняте рішення підлягає всебічному аналізу з метою виявлення його обґрунтованості, відповідності ситуації, нарешті, його оптимальності.

Ділові ігри в ході вивчення “Основ педагогічної майстерності” ми проводимо у формі професійної педагогічної гри. Наприклад: моделювання фрагментів уроку, виступу на педагогічній раді, батьківських зборів, “Увага! Конфлікт!” тощо. Особливо цінними є такі ігри на підсумкових заняттях, які проходять у вигляді конкурсів педагогічної майстерності, де студенти мають продемонструвати рішення педагогічних проблем.

Метод інсценування як різновид ділової гри має багато спільного з театром, який викликає сильні

почуття і, відповідно, впливає на емоційно-вольову сферу особистості. Професія педагог – це публічна професія, яку постійно порівнюють з акторською, адже кожного дня вчитель, ніби актор, виходить на сцену – в клас і “грає” відповідну роль.

Характерними особливостями цього методу є, по-перше, ознайомлення учасників заняття з конкретною дидактичною ситуацією, яка найбільш повно відповідає професійній діяльності і потребує вирішення; по-друге, надання їм ролей конкретних посадових осіб, які існують в реальній ситуації; по-третє, розподіл цих ролей між студентами. Саме виконання завдань з метою моделювання дій майбутнього вчителя, вироблення вміння професійної поведінки, здатності зрозуміти іншого за допомогою невербальних засобів виразності тощо і потребують всього вищезазначеного.

Метод інсценування забезпечує студентам такі умови для занять, які не в змозі створити інші методи навчання – випробувати на собі результати своїх рішень і дій.

Доцільно використовувати дві форми інсценування занять: перша – це заздалегідь підготовлене інсценування; друга – імпровізоване інсценування, яке порівняно з першим виникає ніби ненавмисно, випадково і несподівано під час обговорення певних навчальних проблем.

У першому випадку викладач заздалегідь готує ситуації-завдання і пропонує їх для виконання під час розгляду загальної навчальної проблеми. На наших заняттях – це завдання типу “Німе кіно”, “Створюємо образ предмета”, “Переконай іншого”, “Розв’яжи проблему” тощо. У другому випадку ситуацію пропонують самі студенти під час дискусії з певної проблеми, а викладач повинен вміло інсценувати цю навчальну проблему для колективного розігрування. Такого роду завдання студенти пропонують на заняттях з теми “Комунікативність вчителя”, “Самовиховання педагога”, “Педагогічний такт вчителя” тощо. Слід підкреслити, що майже на кожному занятті наші студенти самостійно пропонували завдання на інсценізацію шкільних проблем.

Використовуючи метод інсценування, викладач маневрує при розподілі ролей між студентами:

- ролі розподіляються між окремими студентами, а інші виконують роль активного глядача або функції “арбітра”;

- студенти розділяються на невеликі групи. Кожна група виконує роль певної посадової особи, учасника ситуації та ін. Спочатку вони активно дискутують у цих групах під час розв’язання дидактичної проблеми, після чого представники груп пропонують усім для дискусійного обговорення свій варіант.

Такі заняття закінчуються загальною дискусією: оцінюється динаміка їх ходу, гра як окремих студентів, так і всієї навчальної групи. Залежно від дидактичного і методичного замислу заняття зміст дискусії може бути різним, але у будь-якому разі викладач має вимагати від учасників чіткої аргументації та наукового обґрунтування особистих поглядів

Цікавою є методика “Діамант”. Її мета – формування уявлення про сучасного вчителя (учня, студента); керівника. Студентам пропонується назвати дев’ять основних якостей вчителя і записати їх на дошці. Кожен має намалювати ромб і поділити його

на дев’ять частин, де: верхня клітина – найважливіша якість, дві клітини нижче – важливі, три посередні – менш важливі, дві нижчі – не дуже важливі, найнижча – найменш суттєва, на думку студента, якість. Кожен студент заповнює свій варіант. Далі пропонуємо узгодити думку про якості вчителя з групою студентів (від малої групи до великої). Таким чином, утворюємо справжній діамант.

За аналогією до попередньої гри проводиться гра “Решето”, де стоїть завдання студентам – здійснити “відсів” певних якостей, властивостей, характеристик, залишивши одну – найважливішу. Студенти за даним методом виконують завдання “Яким я хочу бачити свого випускника?”, вибираючи найважливішу якість цієї людини. Четвертокурсники зайвий раз усвідомлюють важливість своєї місії і досить зважено здійснюють відбір, обираючи єдину якість у майбутнього випускника. Це, як правило, людяність, гуманізм.

Коло ідей – метод розв’язання гострих, суперечливих питань, створення списку ідей та залучення всіх студентів до обговорення проблем.

Цю технологію застосовуємо в мікрогрупах, коли всі студенти мають виконувати одне й те саме завдання, що складається з декількох питань (позицій), які потім представляють по черзі. Так, наприклад, при вирішенні питання “Імідж сучасного вчителя” малі групи готують інформацію, а потім по черзі озвучують її. Як доповнення студенти презентують моделі одягу сучасного вчителя, що завжди є не лише цікавим, а й повчальним. Викладач при цьому є рівноправним учасником обговорення і вправним ведучим. Продовжуючи по колу, всі мікроколективи висловлюють свої ідеї, обговорюючи ідеї інших. Таким чином складається груповий образ іміджу сучасного педагога. Як варіанти можуть звучати по колу ідеї з проблем: “Закони педагогічного спілкування”, “Порадник тому, хто хоче змінитися”, “Антипорадник” вчителя: “Як не потрібно спілкуватися з дітьми” тощо.

Не менш цікавою і результативною є *дискусія в парах*, в якій студентам пропонується аргументовано довести певну проблему або твердження типу: “Сучасний вчитель має бути обізнаним із комп’ютерними технологіями, користуватися ними, адже це вимога часу”; “Вчитель-професіонал може провести чудовий урок, маючи у класі лише дошку та крейду, не потребуючи ніяких сучасних комп’ютерних технологій”; “Навіщо потрібен вчитель, якщо сьогодні вже є робот”. Такі завдання дають змогу висловити свою думку всім студентам, що зайвий раз сприяє активізації їх навчальної діяльності та розвиває комунікативні компетенції.

В арсеналі викладача й інтерактивні методичні прийоми типу “Мій режим дня”, “Дерево власного зростання”, “Криголам”, “Анаграма” і багато інших.

Їх використання – це творчість викладача, його прагнення до співпраці зі своїми вихованцями.

Висновок. Використання інтерактивних методів навчання є одним із важливих напрямків формування професійної компетентності майбутнього педагога в сучасному виші. Адже завдяки цим методам відбувається переорієнтація від знанневого до діяльнісного підходу в учінні студента, формується позитивна взаємодія між учасниками навчального процесу, створюються ситуації переживання та вип-

робування, що сприяє глибшому проникненню в зміст та кращому запам'ятовуванню. Все це позначається на якості засвоєння студентами знань з курсу "Основи педмайстерності".

Література

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Директор школи. – 2002. – № 1. – С. 5–15.
2. Бельська Г. В. Технології активного навчання крізь призму педагогічних поглядів М.П.Драгоманова / Г. В. Бельська // Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. – Миколаїв : МДУ, 2008.
Т. 2. Проблеми передшкільної освіти в сучасних умовах. – 2008. – С. 21–29.
3. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія. - К. : Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.
5. Маркова А. К. Психологія професіоналізму / А. К. Маркова – М. : Наука, 1996. – С. 48–54.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пирожко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А. С. К., 2004. – 192 с.
7. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять [Електронний ресурс] / О. Тарасова – Режим доступу:
<http://www.psyh.kiev.ua>. – Назва з екрану.